

ตอนที่ 6

4.6 “ปราบเบืองตะวันออก รอดสระหลวง สองแคว ลุมบาจาย สกาเท้า
ฝั่งของ ถึงเวียงจันทน์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบืองห้วนอน รอดคนที่ พระบางแพรก
สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว เบืองตะวันตก
รอดเมืองลอค เมือง....น หงสาวดี สมุทรหาเป็นแดน เบืองคั่นอน รอดเมืองแพร์
เมืองม่าน เมืองน... เมืองพลัว ฝั่งของ เมืองชะวาเป็นที่แล้ว”

ข้อความระหว่างบรรทัดที่ 17-26 นี้ เท่ากับเป็นแผนที่บอกอาณาเขตของอาณา
จักรสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงว่ามีความกว้างใหญ่ไพศาลเพียงใด กล่าวคือ

เบืองตะวันออก (ทิศตะวันออก) ถึงเวียงจันทน์ เวียงคำ

เบืองห้วนอน (ทิศใต้) ถึงศรีธรรมราช ฝั่งสมุทร

เบืองตะวันตก (ทิศตะวันตก) ถึงเมืองหงสาวดี และสมุทร

เบืองคั่นอน (ทิศเหนือ) ถึงเมืองชะวา

ข้อที่ควรศึกษาในตอนนี้ คือ รอด-สระหลวง-สองแคว-ลุมบาจาย-สกา-เท้า
ฝั่งของ-ถึง-เวียงจันทน์-เวียงคำ-เป็นที่แล้ว-คนที่-พระบาง-แพรก-สุพรรณภูมิ-ราชบุรี
เพชรบุรี-ศรีธรรมราช-ฝั่งทะเลสมุทร-เมืองลอค-เมือง....น-หงสาวดี-สมุทรหาเป็นแดน
เมืองแพร์-เมืองม่าน-เมืองน.....-เมืองพลัว-เมืองชะวา.

(1) รอด หมายความว่า ถึง, ตลอด ทางภาคอีสานและพายัพออกเสียงว่า
ฮอด แปลว่า ถึง เช่นเดียวกัน อย่างว่า “แม่เขามาฮอดหรือยัง ?” หมายความว่าแม่
เรามาถึงหรือยัง ในวรรณคดีก็มีใช้เสมอ อย่างว่า

ซันฮอดแล้ว

กัมขาบขลุ่ยกร

ขอมือนบ

พระยอกเมืองเป็นเจ้า

(พระเชตพน หน้า 6)

(2) สระหลวง น่าจะให้คำอ่านว่า สระลง หรือ สรลง ตามที่ปรากฏ
ในจารึก เพราะในคำจารึกไม่มี ห นำ จึงไม่น่าจะอ่านว่า หลวง เรื่องนี้ศาสตราจารย์
ดร. ประเสริฐ ฒ นคร ให้อธิบายไว้ว่า “สรลง สันนิษฐานกันมาแต่เดิมว่า สระหลวง

ได้แก่จังหวัดพิจิตร เพราะมีบึงสี่ไฟอยู่ แต่จารึกเขียนเป็น สรลง ไม่ใช่ ห นำ ส่วน คำว่า หลวง ในจารึกหลักนี้ ใช้ ห นำ (เช่นปากประตูหลวง) อนึ่ง จารึกหลักนี้ กล่าว ลำดับของเมืองที่อยู่ใกล้สุโขทัยก่อน แล้วกล่าวถึงเมืองที่อยู่ไกลออกไปตามลำดับ ใน “สรลง สองแคว ลุมบาจาย” จึงได้เห็นว่ สรลง อยู่ใกล้สุโขทัยยิ่งกว่าสองแคว (พิษณุโลก) และ จากจารึกหลักที่ 8 ซึ่งบอกชื่อเมืองเริ่มต้นจากตะวันออก กวาคลงไปทางใต้ แล้วไปทิศ ตะวันตกขึ้นไปจนถึงทิศเหนือ แล้วกวาคไปจนถึงตะวันออกอีก คือ “สรลง สองแคว (พิษณุโลก) ปากยม (พิจิตร) พระบาง (นครสวรรค์)” จึงเห็นได้ว่า สรลง อยู่ สูงกว่า สองแคว (พิษณุโลก) หรือมีฉะนั้น สรลงกับสองแควก็ต้องเป็นเมืองแฝกกัน” (คูอธิบายคำจารึกในภาคผนวก)เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระราชานุกาภาพ ได้ประทานอธิบายไว้ว่า “เมืองสระหลวง คือเมืองพิษณุโลก ผังตะวันตก ที่หนังสือในภาษามครว่า โอบบุรี เมืองสองแคว คือเมืองพิษณุโลกผังตะวันออก” (คูประวัติของราชอาณาจักร สุโขทัย ในภาคผนวก)

มีข้อที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือคำ “สรลง” นี้ ถ้าอ่านว่า สระหลวง อย่างที่ เคยอ่านกันมา คำนี้ก็มีความหมายว่าสระใหญ่ ซึ่งในขณะแรกตั้งเมืองนี้ อาจมีสระใหญ่อยู่ ตรงนั้นก็ได้ จึงตั้งชื่อเมืองตามชื่อสระนั้น แต่ถ้าอ่านว่า สรลง หรือ สระลง จะมี ความหมายอย่างไร น่าจะได้พิจารณาวินิจฉัยกันต่อไป

บางท่านสันนิษฐานว่า เมืองนี้น่าจะหมายถึงเมืองสรลง ดังที่มีกล่าวถึงในลิลิต พระลอ เพราะรูปคำใกล้เคียงกันมาก สมัยโบราณ อักษร ร ล นั้น เมื่อใช้ควบกับอักษรอื่น บางทีก็ไม่ออกเสียงกล้า เช่น แมลง อ่านว่า แมง เมล็ดอง อ่านว่า เมือง ปลี อ่านว่า ปี่ เป็นต้น คำ “สรลง” จึงน่าจะอ่านว่า สรง หรือ สรวง ทำนองเดียวกับคำ “จริง” อ่านว่า จิง ในบัดนี้ ซึ่งคำ สรง หรือ สรวง นี้ มีความหมายว่า เทพดา ฟ้า สวรรค์ เมื่อว่าตามความหมายก็ชวนให้เห็นว่าน่าจะเป็นเช่นนั้นก็ได้ แต่อักษรควบทั้งสองคือ ร ล เรียงกันอยู่โดยไม่ออกเสียงนั้น ยังไม่เคยพบหลักฐานที่ใดเลย ว่าจะจะเป็นเช่นนั้นได้ และคำ เมืองสรลง ในลิลิตพระลอนั้น ต้นฉบับเดิมส่วนมากก็เป็น เมืองสรอง คงเป็น เมืองสรวง อยู่เพียง 2 ฉบับเท่านั้น เรื่องจึงยังไม่ยุติด้วยเหตุนี้ คำ “สรลง” จึงไม่น่าจะอ่านว่า สรวง น่าจะอ่านว่า สระลง มากกว่า

พิเคราะห์ตามภาษาถิ่นทางภาคอีสาน คำว่า “ลวง” นั้น ถ้าเป็นคำนาม มีความหมายเป็นสองอย่าง คือ หมายความว่า นาค และ ทาง ที่หมายความว่า นาค นั้น เช่น ในสังคีตปรัชย (หน้า 128) ว่า

ก็เพราะ	เทืองที่เหน้า	นอนแนบนางลวง
	น่านไปเป็น	ลูกเนาในท้อง
พอเมื่อ	สาครบัว	นางลวงลิมเพศ
	เทืองหน่ายหน้า	แขนงซำส่งหนี

ที่หมายความว่า ทาง นั้น เช่น ลวงอากาศ=ทางอากาศ เป็นต้น และในเรื่อง พระเชศพน (หน้า 107) ว่า

ถักนั้น	เป็นป่าไม้	มีม่วงสักเก
	ลวงยาวขวาง	ท้อเดียวกันแท้

โดยนัยนี้ สระลวง จึงน่าจะแปลว่า สระนาค หรือสระที่มีทางระบายน้ำเข้าออกได้ และคงเป็นสระเก่ามาก เมื่อตั้งเมืองขึ้นจึงเอาชื่อสระมาเป็นชื่อเมือง ชื่อเมืองที่ตั้งขึ้นตามชื่อสถานที่อย่างนี้ บัดนี้ก็มีตัวอย่างอยู่มาก เช่น อำเภอหนองหาร หนองบัวลำภู (ลุ่มภู) เป็นต้น

(3) สองแคว ได้แก่เมืองพิษณุโลก คือจังหวัดพิษณุโลกในบัดนี้

(4) ลุมบาจาย ชื่อนี้ ถ้าพิจารณาคามที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 8 ก้านที่ 4 บรรทัดที่ 13 จะเห็นว่าเป็นเมืองเดียวซึ่งมีชื่ออย่างนั้น เมืองนี้น่าจะอยู่แถบลุ่มน้ำสัก แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า “เมืองลม คือเมืองหล่มเก่า เมืองบาจาย เห็นจะเป็นเมืองศรีเทพในลุ่มน้ำสัก” (ดูประวัติของราชอาณาจักรสุโขทัย ในภาคผนวก)

(5) สกา เมืองนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า “เมืองสระกา น่าจะเป็นเมืองหนองหาร หรือสกลนคร” (ดูประวัติของราชอาณาจักรสุโขทัยในภาคผนวก)

(6) เท้า หมายความว่า ถึง ดูคำอธิบายใน 2.7 (5)

(7) ฝั่งของ หมายความว่า ฝั่งแม่น้ำโขง คุกคามอธิบายในข้อ 2.2 (3)

(8) ถึง น่าจะให้คำอ่านว่า ถึง ตามที่ปรากฏในจารึก ดังกล่าวแล้วในข้อ

1.10 (8)

(9) เวียงจันทน์ ได้แก่นครเวียงจันทน์ ประเทศลาว ในปัจจุบัน

(10) เวียงคำ เป็นเมืองหนึ่งซึ่งอยู่ทางเหนือของเวียงจันทน์ ประเทศลาวห่างจากเวียงจันทน์ประมาณ 60 ก.ม.

(11) เป็นที่แล้ว หมายความว่า เป็นที่สุด

(12) คนที่ ได้แก่บ้านโคก อยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำโขง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า “ทิศใต้ได้เมืองคณฑี (เข้าใจว่าเมืองพิจิตรทุกวันนี้)” (ดูประวัติของราชอาณาจักรสุโขทัยในภาคผนวก)

(13) พระบาง ได้แก่เมืองนครสวรรค์ คือจังหวัดนครสวรรค์

(14) แพรก ได้แก่เมืองสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

(15) สุพรรณภูมิ คือเมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

(16) ราชบุรี คือจังหวัดราชบุรีในบัดนี้

(17) เพชรบุรี คือจังหวัดเพชรบุรีในบัดนี้

(18) ศรีธรรมราช คือจังหวัดนครศรีธรรมราช บัดนี้

(19) ฝั่งทะเลสมุทร คืออ่าวไทย

(20) เมืองถอด ได้แก่อำเภอแม่สอด ในปัจจุบัน

(21) เมือง...น น่าจะเป็นเมืองพัน

(22) หงสาวดี ได้แก่เมืองหงสาวดี ในประเทศพม่า คำนี้น่าจะให้คำอ่านว่า หงสาวดี ตามที่ปรากฏในจารึก เพื่อรักษาคำเอาไว้

(23) สมุทรหาเป็นแดน คือมีอ่าวเบ็งคอดเป็นเขต คำ “หา” ให้ดูคำอธิบายในข้อ 4.3 (3)

(24) เมืองแพร่ ได้แก่จังหวัดแพร่ในบัดนี้

(25) เมืองม่าน ได้แก่เมืองพม่า (ชาวอีสานและพายัพโบราณเรียก พม่า ว่า ม่าน)

(26) เมือง น... น่าจะเป็นเมืองน่าน

(27) เมืองพลัว ได้แก่อำเภอ จังหวัดน่าน ในบัดนี้

(28) เมืองชะวา ได้แก่เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ในหนังสือพงศาวดาร

ลาว¹ กล่าวว่า เมืองชะวา (หลวงพระบาง) ได้เปลี่ยนชื่อเป็น เมืองเชียงทอง ตั้งแต่ พ.ศ. 1300 (ซึ่งก่อนสมัยสุโขทัยประมาณ 500 ปี).

9. ขนุกี ทรงมีพระชันษัณธรรมประจำพระหฤทัย

10. อวิโรธนั ไม่ทรงประพฤติกฝำฝืนลบล้างประเพณีและกฎหมายบ้านเมือง
(ชาตกฎฐกถา ภาค 8 หน้า 242)

ทศพิธราชธรรม 10 ประการนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโน-
รส พระองค์ผู้ทรงเป็นรัตนกวีเอกของชาติไทย ได้ทรงนิพนธ์เป็นบทลิลิตไว้อย่างไพเราะ
ยิ่งว่า

1. ทานั

พระเปรมปฏิบัติเบื่อง	ทศธรรมั ถ้วนแซ
ทานวัตรพัศสุสรรรพ์	สั่งให้
ทวยเดมิลมัวหมุ่พรร	ฉนิพกพวก แกลสนนา
วันละวันตั้งไว้	ทกห่างแห่งสถาน.

2. สีสั

เดลิงการกุศลสืบสร้าง	เบญจางค คีลเฮย
เนืองนิวัทธฤวารง	ว่างเว้น
บำเท็งหฤทัยทาง	บุญเบือ บาปนา
แสวงสักมกัโมกข์เร็น	รอกหรือสงสาร.

3. ปริจจาคั

สมภารพระก่อเกือ	การก ธรรมแซ
ชินศาสนุปลัถมก	เพิ่มตั้ง
จตุรบบัจเยศยก	บริจาค ออกเฮย
อวยแก่ชมุขีทั้ง	ทั่วแคว้นแขวงสยาม.

4. อาชชวั

พระงามอุชุภาพพร้อม	ไทรพิธ ทวารเฮย
ทางกมลภายิต	ชื่อชร้อง
บำเพ็ญเพิ่มสุจริท	เจริญสัตย์ สงวนนา
ตั้งคคปลคเปลื้องช้อง	แต่ครั้งธานี.